

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

РОЗДІЛ I

Того дня ми не змогли піти на прогулянку. Щоправда, вранці ми поблукали з годинку алеями, обсадженими кущами, з яких уже опало листя, та по обіді (місіс Рід, коли не було гостей, обідала рано) холодний зимовий вітер нагнав чорні хмари і линув такий холодний дощ, що годі було й думати виходити з дому.

Щодо мене, то я була рада: я страх не любила довгих побідніх прогулянок, а надто взимку. Жахливо було вертатися додому в холодному присмерку, коли заходять зашпори в руки і в ноги, а серце ниє від сердитого бурчання Бессі, нашої няні, та від принизливого усвідомлення фізичної переваги наді мною Елізи, Джона та Джорджіани Рід.

Згадані Еліза, Джон та Джорджіана зібралися тепер у вітальні біля своєї матері, що напівлежала на канапі біля каміна і здавалася цілком щасливою серед своїх дорогих діток (в ту хвилину вони не билися й не ревли). Мене не прийняли до цього родинного гурту; місіс Рід сказала, що їй дуже шкода віддаляти мене від себе, але, поки вона не почує від Бессі й не побачить на власні очі, що я справді прагну розвивати в собі приємні й добропристойні манери, поки я не стану привітною й лагідною дитиною, — щирішою, добрішою, відвертішою, — вона мусить позбавити мене всіх радощів, якими тішаться слухняні й шанобливі діти.

— Що вам Бессі наговорила на мене? — спитала я.

— Джен, я не люблю, коли чіпляються до слів і допитуються. Дитина не сміє так розмовляти зі старшими! Іди сядь собі десь і, поки не навчишся бути чемною, мовчи.

З вітальні був хід у невеличку їдаленьку; отож я й шмигнула туди. Там стояла шафа з книжками. Я вибрала собі одну з них, спершу подивившись, чи вона з малюнками. Потім залізла на підвіконня, де й сіла, підібгавши ноги по-турецькому. Запнувши червоні штофні завіси¹, я з двох боків відгородилась від довколишнього світу.

Праворуч мене затуляли зборки червоної тканини, ліворуч захищали від негоди віконні шибки, які, проте, не могли приховати сумної картини пізнього листопада. Гортаючи книгу, я час від часу поглядала у вікно, за яким западав холодний зимовий вечір. Вдалині висіла густа запона туману і хмар; перед вікном розкинувся моріжок з пошарпаними бурєю кущами; їх щедро поливали дощові потоки, гнані вітром, який, жалібно стогнучи, налітав шаленими поривами.

Я знову взялася до своєї книги — це було «Життя англійських птахів» Б'юїка². Правду кажучи, текст цікавив мене мало, проте, хоч я була ще дитиною, деякі вступні сторінки мимоволі привернули мою увагу. Там розповідалося про пристановище морських птахів, про пустельні скелі та кручі, де вони були єдині мешканці, про береги Норвегії, біля яких, від мису Лінденеса, що лежить на самому півдні країни, аж до Нордкапа рясніє безліч островів:

Де крижаний лютує океан
Між островів, оголених і диких,

---

¹ Завіси, виготовлені із цупкої, важкої шовкової або шерстяної тканини, переважно з великим тканим візерунком.

² Йдеться про відомого англійського гравера й ілюстратора, майстра гравюри на дереві Томаса Б'юїка (*Thomas Bewick*, 1753–1828), котрий зажив слави ілюстраціями до праць із природознавства «Загальна історія чотириногих» (1790) і 2-томової «Історії птахів Британії» («*A History of British Birds*») — «Наземні птахи» (1797) і «Водоплаваючі птахи» (1804). Окрім довершених вигравійованих на дереві зображень тварин і птахів, у цих книгах, проілюстрованих Б'юїком, вміщені серії ретельно виконаних закінчень.

На дальній півночі, й важкі жбурляє хвилі
Атлантика на морок скель Гебрідських¹.

Не могла я поминути й опису холодних берегів Лапландії, Сибіру, Шпіцбергену, Нової Землі, Ісландії, Гренландії, одне слово, «безкраїх просторів Арктики, цієї сумної і безлюдної пустелі, цього царства морозу й криги, де нескінченні зими нагромадили гори льодовиків, утворивши навколо полюса щось подібне до крижаних Альп — оселю найлютіших холодів на землі». Про ці мертво-білі простори у мене виникли власні уявлення, — туманні, як усі невиразні уявлення про світ, що снуються в дитячій голові, і водночас надзвичайно різючі. Під впливом вступних сторінок у мене складалося враження і від віньєток: скеля, що самотньо височить серед пінявих хвиль; розбитий човен, викинутий на безлюдний берег; блідий, холодний місяць, що дивиться із зловісних мар, як розбурхані хвилі поглинають корабель.

Якийсь невиразний смуток навіював мені малюнок, що зображав занедбане кладовище: надгробок з написом, брама, двое дерев, низький небосхил із смужкою напіврозваленної огорожі та вузький серп молодика, супутника вечірньої пори.

Два кораблі, що непорушно застигли в морі на безвітрі, здавалися мені морськими примарами.

На Сатану, що відбирає в злодія клунок з краденим добром, я не могла дивитися без жаху і мерщій перегорнула сторінку.

Не меншим жахом сповнювала мене й чорна рогата істота, що сиділа на скелі, споглядаючи натовп довкола шибениці.

Кожен малюнок оповідав якусь історію, здебільшого незбагненну для мого дитячого розуму й серця й водночас дуже цікаву — не менш цікаву, ніж казки, що їх оповідала нам довгими зимовими вечорами Бессі, коли була в доброму гуморі,

---

¹ Уривок із поеми «Осінь» («*Autumn*», 1730) шотландського поета і драматурга Джеймса Томсона (*James Thomson*, 1700–1748). Ця поема завершує його об'ємний цикл «Пори року» («*The Seasons*», 1730), куди, крім «Осені», ввійшли «Зима» (1726), «Літо» (1727), «Весна» (1728) і «Гімн порам року» (1730). Українською мовою згаданий уривок переклав М. Кабальок.

а таке траплялося дуже рідко. Поставивши перед каміном у дитячій кімнаті прасувальний столик, Бессі дозволяла нам сісти навколо і, відпрасовуючи блонди на спідницях місіс Рід та плячи оборки¹ на її нічних чепчиках, заспокоювала нашу жадібну цікавість розповідями про кохання та пригоди, взятими із старовинних казок та ще давніших балад або, як я довідалась, ставши старшою, з «Памели»² та «Генріха, графа Морландського»³.

З Б'юїком на колінах я була — принаймні по-своєму — щаслива і боялась тільки одного: що моє щастя урветься. Так воно незабаром і сталося. Двері до їдаленьки рипнули.

— Гей, рюмсо! — почувся голос Джона Ріда; він замовк: йому, мабуть, здалося, що в кімнаті нікого немає.

— Де в біса вона поділася? — вів він далі. — Лізі! Джорджі! — гукнув він на сестер. — Джоан тут немає. Скажіть мамі, що вона вискочила на дощ. От вреднюче створіння!

«Добре, що я запнула завіси», — подумала я, палко бажаючи, щоб мене не знайшли у моїй схованці. Джон Рід і не знайшов би мене сам, бо він не був ні спостережливий, ані

---

¹ Тобто роблячи за допомогою праски паралельні хвилясті складки.

² «Памела, або Винагороджена добродетель» («*Pamela; or, Virtue Rewarded*», 1740) — знаменитий епістолярний роман англійського письменника, одного із основоположників європейського сентименталізму Семюела Річардсона (Samuel Richardson, 1689–1761). Роман складається майже цілком із листів головної героїні і йдеться в ньому про те, як дівчина-служниця Памела Ендрюс чинить спротив домаганням лорда Жуана. Вражений добродетельністю Памели, він по-справжньому в неї закохується й одружується.

³ Повна назва: «Вельможний простак, або Історія Генрі, графа Морландського» — «*The Fool of Quality; or, The History of Henry, Earl of Moreland*», 1765–1770 — пікареский і сентиментальний роман малознаного ірландського письменника Генрі Брука (*Henry Brooke*, 1703?–1783). Це один із перших педагогічних романів, у якому протиставлені два типи виховання: неправильне аристократичне і «природне».

кмітливий; аж тут у двері просунула голову Еліза й одразу сказала:

— Вона, напевне, на вікні, Джоне.

Я одразу ж вийшла зі своєї схованки, — я боялася, що Джон силоміць витягне мене звідти.

— Чого тобі треба? — спитала я вдавано покірливо.

— Треба казати: «Чого ви бажаєте, мастере Рід», — відповів він. — Я бажаю, щоб ти підійшла до мене, — і, сівши в крісло, показав рукою, щоб я наблизилась і стала перед ним.

Джон Рід був на чотири роки старший за мене: йому минуло чотирнадцять, а мені лише десять. То був гладкий хлопчак, що набагато переріс своїх ровесників; впадали в очі його прищувата нездорова шкіра, широке, з грубими рисами, обличчя й великі руки та ноги. Він завжди об'їдався за столом і тому мав тьмяні осоловілі очі й обвислі щоки. Зараз йому слід було б сидіти в школі, але мати взяла його на місяць-два додому, мовляв, «через слабке здоров'я». Джонів учитель, містер Майлз, запевняв, що хлопець цілком здоровий, — не треба тільки присилати йому з дому стільки печива й цукерок; але материнське серце повставало проти такої грубої думки й схилилося до благороднішої версії: блідість Джона пояснювалася перевтомою та тугою за рідною домівкою.

Джон був не дуже ніжний син і брат, мене ж він люто ненавидів. Він тиранив і мучив мене — не два-три рази на тиждень і навіть не раз чи двічі на день, а безперестану. Я боялася його кожним своїм нервом, і кожна моя жилочка тремтіла, коли він підступав до мене. Часом я аж не тямилася від страху, бо нікому було оборонити мене від його погроз і знущань: челядь не хотіла дратувати панича, заступаючись за мене, а місіс Рід в таких випадках робилася сліпа й глуха: вона ніколи не помічала, що син лає чи б'є мене, хоч той робив це не раз і при ній, щоправда, частіше за її спиною.

Я звикла слухатись Джона і одразу підійшла до крісла, в якому він сидів; добрих три хвилини він показував мені

язика, висолоплюючи його скільки міг. Я знала, що після цього він неодмінно битиметься, і, тремтячи зі страху, думала, який він гидкий і потворний... Джон, либонь, прочитав цю думку на моєму обличчі, бо раптом, не сказавши ні слова, дав мені сильного стусана. Я поточилася, але встояла на ногах і відступила один-два кроки назад.

— Це тобі за те, що ти нагрубіятила мамі, — сказав він, — і за те, що сховалася за завісою, і за те, що так подивилася на мене зараз... Жаба!

Я звикла до Джонових образ, і мені й на думку не спадало, що я можу дати йому відсіч; я тільки зі страхом чекала нового удару, певна, що то був лише початок.

— Що ти робила за завісою? — спитав він.

— Читала.

— Покажи книжку.

Я взяла з вікна книжку й подала йому.

— Ти не маєш права брати наші книжки! Мама каже, що ти живеш у нас на ласкавому хлібі. У тебе нема ані шеляга, твій батько нічого тобі не залишив. Тобі більше пристало ходити з торбами, аніж жити тут з нами, дітьми джентльмена, їсти те, що й ми, та носити сукні, що їх купує наша мама. Я покажу тобі, як порпатися в моїх книжках! Чуєш — це мої книжки! І весь цей дім — мій! Або буде мій за кілька років. Іди стань коло дверей, тільки далі від дзеркала та вікон.

Я так і зробила, не добравши спершу, чого він хоче; коли ж побачила, що він устав і замірився на мене книжкою, то злякано скрикнула й інстинктивно метнулась убік, та запізно: грубий том влучив у мене, я впала і, вдарившись об одвірок, розбила собі голову. З рани потекла кров, я відчула гострий біль, — увесь мій страх відразу пропав, його заступили інші почуття.

— Гидкий, жорстокий хлопчисько! — крикнула я. — Ти схожий на вбивцю! На рабовласника! На римського імператора!

Я читала Голдсмітову «Історію Риму»¹ і склала собі власну думку про Нерона, Калігулу та інших тиранів². Тайкома я вже давно робила порівняння, але ніколи не думала, що висловлю їх уголос.

— Що-о? — заревів Джон. — Як ти сказала? Ви чули, Лізі й Джорджі? Я скажу мамі! Але спершу...

Він прожогом кинувся до мене, схопив однією рукою за плече, а другою вчепився у волосся. Однак перед ним була доведена до розпачу істота. Я справді вбачала в ньому тирана-душогуба. Кров крапля за краплею стікала мені за комір, гострий біль не вщухав. Ці почуття на якийсь час приглушили страх, і я зустріла Джона як несамовита. Я гаразд не тямала, що робила руками, тільки чула, як Джон кричав: «Жаба! Жаба!» — а тоді голосно заверещав. Та допомога була недалеко: Еліза й Джорджіана кинулись нагору по місіс Рід, яка прибігла у супроводі Бессі та покоївки Еббот. Нас розборонили, і я почула:

— Ай-яй-яй! Ах ти ж негіднице! Так накинутися на мастера Джона!

— Таке мале, а таке люте!

А місіс Рід вирекла присуд:

— Відведіть її до червоної кімнати й замкніть там!

Чотири руки одразу вхопили мене й понесли нагору.

---

¹ Олівер Голдсміт (*Oliver Goldsmith*; 1730–1774) — англійський прозаїк, поет і драматург ірландського походження, яскравий представник сентименталізму. Окрім власне художніх творів («Громадянин світу, або Листи китайського філософа з Лондона своїм друзям на Схід», «Мандрівник», «Векфілдський священник» та ін.), є автором низки компілятивних історичних праць про Англію, Грецію та Рим, написаних з метою заробітку. Його 2-томовою «Історією Риму» («*The Roman History*») вийшла друком у 1769 році.

² Нерон (*Nero*, 37–68), п'ятий і останній римський імператор із династії Юліїв — Клавдіїв; Калігула (*Caligula*; 12–41), римський імператор із 37 р. з династії Юліїв — Клавдіїв. Прагнення Калігули до необмеженої влади і вимога вшановувати його як бога спричинила невдоволення сенату, після чого він був убитий.

РОЗДІЛ II

Я пручалася щосили, і таке нечуване зухвальство дуже обурило Бессі та міс Еббот, які й так були поганої думки про мене. Ніде правди діти, я була таки сама не своя, або, як кажуть французи, сама не при собі: я розуміла, що за одну мить цього бунту заплачу тяжкою покарою, і, як кожний повсталий раб, у розпачі була готова на все.

— Тримайте її за руки, міс Еббот! Вона неначе сказалася.

— Який сором! Який сором! — репетувала покоївка. — Хіба можна так негідно поводитися, міс Ейр! Бити панича, сина вашої добродійниці! Таж це ваш молодий господар!

— Господар? Який такий господар? Хіба я служниця?

— Ви гірше, ніж служниця, ви живете на чужих харчах. Ось посидьте тут і подумайте про свою поведінку.

З цими словами вони втягли мене до кімнати, вказаної міс Рід, і кинули на канапу: я миттю схопилася на ноги, але дві пари рук посадовили мене на місце.

— Сидіть тихо, а то ми вас прив'яжемо, — сказала Бессі. — Міс Еббот, дайте-но мені ваші підв'язки, бо мої вона зразу ж розірве.

Міс Еббот почала стягати підв'язку з товстої ноги. Ці приготування до ще одної принизливої кари привели мене до тями.

— Не треба підв'язок! — закричала я. — Я сидітиму тихо! І, щоб мені повірили, вп'ялася руками в сидіння.

— Ну, глядіть же!.. — сказала Бессі.

Побачивши, що я справді втихомирилась, вона пустила мене. Бессі та міс Еббот ще довго стояли переді мною, згорнувши руки на животі, і з підозрою й недовірою придивлялись до мене, чи я, бува, не схибнулась з розуму.

— Вона ще ніколи не викидала таких коників, — мовила врешті Бессі до покоївки.

— Від неї можна було цього сподіватися, — відповіла та. — Я не раз казала пані, що я думаю про цю дитину, і пані була

згодна зі мною. Таке вже мале та тихе! Я ще не бачила, щоб дівчинка її віку була така потайна.

Бессі промовчала, а тоді сказала, звертаючись до мене:

— Не забувайте, міс, чим ви зобов'язані місіс Рід: вона вас утримує. Якби вас вигнали звідси, вам довелося б жити в притулку для сиріт.

Я не мала чого відповісти на її слова. Я чула їх не вперше: відколи я себе пам'ятаю, мені натякали на мою залежність. Ці вічні докори, що я живу на ласкавому хлібі, звучали в моїх вухах, наче якийсь не дуже зрозумілий, але гнітючий і неприємний приспів.

— І не думайте, — підхопила міс Еббот, — що коли місіс Рід ласкаво виховує вас із своїми дітьми, то ви рівня Елізі, Джорджіані та мастерові Джону. Їх чекає багатство, а ви ніколи нічого не матимете. Ви повинні скоритись і в усьому догоджати їм.

— Все це ми кажемо задля вашої користі, — додала Бессі трохи лагідніше. — Ви повинні бути шанобливою й покірливою дитиною, тоді, може, цей дім стане вам рідною домівкою. А якщо будете злою й нечемною, пані напевне вас вижене.

— Крім того, — докинула міс Еббот, — ще й Бог покарає її. Смерть спостигне її, коли вона отак казитиметься, а куди тоді піде її душа? Ходім, Бессі, нехай посидить тут сама. Ні за що в світі не хотіла б мати таку вдачу. Моліться, міс Ейр, бо, коли ви не покаєтесь, нечистий спуститься через комин і забере вас.

І вони пішли, замкнувши за собою двері ключем.

У червоній кімнаті ніхто не жив, і почували в ній дуже рідко чи, вірніше, майже ніколи, хіба що коли господарі Гейтсхед-холу не мали де розмістити численних гостей. А проте то була одна з найбільших і найпишніших кімнат у будинку. Посередині, наче церковна рака, стояло ліжко з масивними стовпчиками з червоного дерева, завішене пурпуровою заслоною. Два високих вікна із завжди спущеними шторами були напо-

ловину сховані під фестонами¹ й пишними згортками драпрі² з тої самої тканини; килим був червоний, стіл у ногах ліжка застелений багряним сукном; шпалери були світло-брунатні з рожевим відтінком; шафа, туалетний столик і крісла — з полірованого червоного дерева. В цій червонястій півтемряві біліла купа перин та подушок на ліжку, застеленому сніжно-білим пікейним³ покривалом. Так само чітко вирізнялося й велике м'яке крісло у білому чохлі, в головах ліжка, і стільчик під ноги перед ним. Це крісло видавалось мені якимсь білим тронем.

У червоній кімнаті було холодно, бо тут рідко палили; там було дуже тихо, бо вона містилась далеко від дитячої кімнати й кухні; вона здавалась похмурою, бо її рідко відвідували. В суботу приходила покоївка, щоб стерти з меблів та дзеркал пил, що сів за тиждень, та ще сама місіс Рід іноді навідувалася сюди, щоб перевірити, чи все на своєму місці у потаємній шухляді в шафі, де зберігалися фамільні папери, скринька з коштовностями та мініатюрний портрет її покійного чоловіка. Саме спогад про смерть містера Ріда і таїв у собі загадку червоної кімнати: в цьому пишному покої ніхто не жив із марновірного страху.

Містер Рід помер дев'ять років тому; саме в цій кімнаті він сконав, тут він лежав у труні, звідси його винесли гробарі, і відтоді рідко хто заходив до червоної кімнати, де сталася така жахлива подія.

Бессі й немилосердна міс Еббот посадили мене на низеньку канапу, що стояла недалеко від мармурового каміна; переді мною височіло ліжка; праворуч стояла велика темна шафа, на її полірованих дверцятах химерно тремтіли тьмяні

---

¹ Фестон (фр. *feston*) — невеликий, зубчастої або округлої форми, виступ, низкою яких оздоблюють краї чого-небудь (завіси, скатертини, сукні тощо).

² Драпрі (фр. *draperie*) — занавіски зі складками, переважно із важкої тканини.

³ Пікейний — зроблений і зшитий із піке — цупкої бавовняної тканини із рельєфним узором.

відблиски світла; ліворуч були завішені вікна; велике дзеркало у простінку між ними повторювало холодну пишноту ліжка й усієї кімнати. Я не була певна, чи мене замкнули, і, коли нарешті насмілилася поворухнутись, то встала й підійшла до дверей. Та ба! Я потрапила у справжню в'язницю. Вертаючись, я пройшла перед дзеркалом і мимохіть зазірнула в його глибінь. Усе здавалося мені похмурішим і темнішим у цій примарній глибині, ніж насправді, а дивна невеличка постать, яка дивилася на мене звідти, її лице й руки, що білили в присмерку, її блискучі злякані очі, що неспокійно бігали на застиглому обличчі, справді нагадували привид, — переді мною неначе була одна з тих безтілесних істот — напівфей-напівельфів, що в казках Бессі виходили пізньої доби з глухих, порослих папороттю боліт і лякали подорожніх. Я прожогом метнулась до канапи.

В моє серце закрався забобонний страх, але я ще не зовсім піддалася йому. Кров моя кипіла, в мені палала невгамовна лють повсталого раба. На мене накотилося ціле море спогадів, і я одірвалася на якусь мить від гнітючої дійсності.

Люта жорстокість Джона Ріда, горда байдужість його сестер, ворожість їхньої матері та несправедливість слуг — усе це повстало в моїй збентеженій душі, мов той намул, що підіймається з дна колодязя. Чом я така нещаслива, чом усі попихають мене, лають, клянуть? Чом я нікому не можу догодити? Чому ні в кого не можу запобігти ласки? А от свавільна й себелюбна Еліза нікого не дратує. І на розпечену й злу Джорджіану, яка завжди вередує й пиндючиться, ніхто ніколи не гнівається, її врода, рум'яні щічки й золотаві кучері, вочевидь, чарують усіх, хто на неї гляне, і їй прощають будь-яку провину. Джонові ніхто й слова наперекір не скаже, його ніколи не карають, хоч він скручує голови голубам, убиває курчат, нацьковує собак на овець, обриває в теплиці виноград та обламає пуп'янки найрідкісніших квітів; він каже на свою матір «стара», сміється з її смаглявої шкіри, такої ж, як і в нього самого, не слухає її і частенько рве й псує її шовкові суknі. І все-таки він її «любий синочок». Я ж намагаюся по-

водитися якнайкраще, покiрливо виконую всі свої обов'язки, але тiльки й чую, що неслухняна, та вперта, та вовкувата, та потайна, — i так зрання до вечора. Голова в мене все ще болiла, з ранки йшла кров. Нiхто не вчитав Джоновi за те, що він нi за що мене вдарив, а коли я дала йому вiдсiч, бо не хотiла далi терпiти жорстоке збиткування, усiх обурило мое зухвальство.

«Несправедливо... Несправедливо», — казав мiй дитячий розум, напружений до краю вiд пережитих мук, а рiшучiсть, що прокинулася в менi, поривала мене будь-що-будь позбутися нестерпного гнiту, примiром, втекти з дому, а якщо цього не можна буде зробити, нiколи бiльше не їсти й не пити, щоб померти з голоду.

Яким шаленим гнiвом палали мої груди того похмурого пообiддя! Мозок мiй гарячково працював, серце кипiло! Але ж у якiй непрогляднiй пiтьмi, в якому глибокому невиданнi точилася ця душевна боротьба! Я не могла дати вiдповiдi на невидступне болюче питання: чому я так страждаю? Тепер, коли збiгло стiльки рокiв, я усе розумiю.

Я зовсiм не пасувала до Гейтсхед-холу. Я була там усiм як сiль в оцi, нiщо не еднало мене нi з мiсiс Рiд, нi з її дiтьми, нi з її вiрними слугами. Та коли вони не любили мене, то й я їх не любила. Як же вони могли бути прихильними до iстоти, що не горнулася нi до кого з них; iстоти чужої, що рiзнилася вiд них своєю вдачею й нахилами; iстоти, нi до чого не здатної, негодної зробити їм якусь приємнiсть; iстоти зловмисної, непокiрної, що повстала проти їхнього поводження та зневажала їхнi погляди. Якби я була безжурна, обдарована, гарна, пустотлива дитина, — хай навiть залежна й самотня, — мiсiс Рiд терпiла б мою присутнiсть добродушнiше, дiти її ставилися б до мене прихильнiше, по-дружньому, та й челядь не уїдалася б так на мене.

У червонiй кiмнатi почала западати темрява; вже минула четверта година, i тьмянний день переходив у похмурий при-смерк. Дощ без упину порощав у вiкно на сходах, а вiтер завивав у парку за будинком. Я вся задубiла з холоду й почала

занепадати духом. Звичайне почуття приниження, непевності, пригніченості загасило останні жаринки мого гніву. Всі кажуть, що я погана, і я, мабуть, справді така: хіба ж не думала я нещодавно про те, як заморити себе голодом? Адже ж це гріх! А чи ж я готова до смерті? І чи склеп під вітварем¹ гейтсхедської церкви такий уже привабливий притулок? Мені казали, що там лежить похований містер Рід. Згадавши про небіжчика, я з дедалі більшим жахом думала про нього. Я вже його не пам'ятала, проте знала, що він був мій дядько — рідний брат моєї матері, що він прихистив мене, сирітку, в своєму домі і перед смертю домігся від місіс Рід обіцянки виховувати мене, як свою рідну дитину. Місіс Рід, вочевидь, вважала, що додержала слова, і таки додержала — скільки дозволяла її натура. Але чи могла вона щиро любити чужу дитину, нічим не зв'язану з нею після смерті її чоловіка? Місіс Рід, напевно, дуже неохоче виконувала вирвану в неї обітницю стати за матір нерідній і нелюбій дитині, її дратувало, що в її домі живе зовсім чужа людина.

І тут у мене виникла дивна думка. Я завжди була певна, що, якби містер Рід був живий, він ставився б до мене добре, і тепер, коли я сиділа й дивилась на біле ліжко й повіті мороком стіни, час від часу злякано поглядаючи в дзеркало, що тьмяно поблискувало в темряві, мені почало спливати на пам'ять усе, що я чула про покійників, потривожених у могилах, коли не виконується їхня передсмертна воля. Тоді вони повертаються до цього світу, щоб покарати присягопорушників і оступитися за покривджених. Отож я подумала, що дух містера Ріда, розгніваний кривдою, яку чинять дочці його сестри, може покинути свою потойбічну оселю, — чи то церковний склеп, чи невідомий світ померлих, — і з'явитися перед моїми очима в оцій кімнаті. Я втерла сльози й перестала плакати, щоб своїми розпачливими риданнями не збудити того, хто почав би втішати мене замогильним голосом і з не-

---

¹ Вітвар (лат. *altarium*) — відокремлене іконостасом підвищення в церкві, де розташований престол.

вимовним жалем схилив би наді мною свою голову, осяяну фосфоричним світлом. Я вмерла б з жаху, якби почула слова розради від духа. Я всіма силами намагалася відігнати цю думку, опанувати себе. Відкинувши назад волосся, я підвела голову й сміливо подивилася навколо. В ту мить на стіні з'явилася світла пляма. Може, подумала я, то місячний промінь пробився крізь шпарку в віконниці? Але ні, місячний промінь нерухомо лежав би на стіні, а це світло рухалося: воно ковзнуло по стелі й затремтіло над моєю головою. Тепер мені неважко здогадатися, що то був промінь ліхтаря, якого хтось ніс перед домом, але в ту хвилину я чекала якогось страхіття, нерви мої були напружені до краю, отож я подумала, що цей тремтливий промінь віщує появу мешканця іншого світу. Серце в мене несамовито закалатало, голова запашіла, як жар, я неначе чула лопотіння невидимих крил. Щось ніби підступило до мене. Мені здушило в грудях, я задихалась. Не тямлячи себе від страху, я кинулася до дверей і щосили зашарпала ними. В коридорі почулися швидкі кроки; у дверях повернувся ключ, ввійшли Бессі та Еббот.

— Вам недобре, міс Ейр? — запитала Бессі.

— От дерла горлянку! Аж у вухах лящало! — вигукнула Еббот.

— Заберіть мене звідси! Дозвольте піти до дитячої кімнати! — закричала я.

— Що з вами? Ви забилися? Чи, може, вам щось привиділось? — питала далі Бессі.

— О!.. Я побачила якесь світло й подумала, що зараз тут з'явиться привид! — я схопила Бессі за руку, і вона не вирвала її з моїх рук.

— Та то вона зумисне кричала, — мовила Еббот, гидливо скривившись. — Бач, який вереск зняла! Коли б їй десь боліло — то вже нехай, а то ж аби тільки всіх сюди поскликати. Знаю я її мерзенні хитрощі.

— Що сталося? — владно спитав чийсь голос; коридором ішла місіс Рід; чеpecь її колихався, сукня погрозливо шелестіла. — Еббот! Бессі! Я, здається, наказала замкнути Джен

Ейр у червоній кімнаті і не випускати без мого дозволу, чи не так?

— Міс Джен так страшно кричала, пані, — виправдовувалася Бессі.

— Пустіть її, — пролунало у відповідь. — Пусти Бесину руку, Джен. В такий спосіб тобі не вдасться вийти звідси, затам собі. Я терпіти не можу хитрощів, а надто дитячих, і мій обов'язок показати тобі, що всі твої штучки марні: ти сидітимеш тут іще одну годину, і я тебе випущу тільки тоді, коли ти зробишся зовсім слухняною і втихомиришся.

— Ой тітонько, згляньтесь на мене! Простіть мені! Я цього не витримаю! Покарайте мене якимось інакше! Я помру, якщо...

— Цить! Годі казатися! Мені гидко дивитись на тебе!

Вона справді почувала до мене огиду. Вважала за хитру комедіантку й щиро вірила, що в мені поєднуються лихі пристрасті, ницість і небезпечна фальшивість.

Бессі та Еббот пішли собі, і місіс Рід, яку дратував мій переляк і мої нестримні ридання, увіпхнула мене в червону кімнату й замкнула двері; не сказавши більше ні слова, вона швидко пішла геть. А незабаром зі мною, мабуть, стався напад, і я зомліла.

РОЗДІЛ III

Далі, пригадую, я опритомніла, ніби після страшного кошмару; переді мною палахкотіло жахливе червоне полум'я, що його перетинали широкі чорні смуги. Я чула тихі голоси, неначе приглушені шумом водоспаду або вітру. Хвилювання, непевність і всевладний страх затьмарювали мою свідомість. Через якусь хвилю я збагнула, що хтось біля мене пореається — піднімає й садовить мене в ліжку, та ще й дуже обережно, — так лагідно до мене доти ще ніхто не торкався. Я схилилась головою на подушку або на чийось руку й відчула себе легко й спокійно.

А ще за якісь п'ять хвилин моє забуття зовсім розвіялось: я знала, що лежу на власному ліжку в дитячій кімнаті і що